

Alev Alatlı'nın Yoksun Şiirinin Çözümlemesi

Merve LEBLEBİCİ¹ & Prof. Dr. Mümtaz SARIÇİÇEK²

Öz: Aydın kimliğiyle şöhretli, romancılığıyla üretken bir yazar olan Alev Alatlı'nın hayatı ve eserleri ile ilgili tarafımızdan yapılmış olan doktora tez çalışmasından üretilen bu yazıda sanatçının Yoksun başlıklı şiiri çözümlenmiştir. Alatlı'nın Eylül 1998 başlıklı küçük bir kitapçıkta toplanmış şiirlerinden biri olan bu metnin seçilmesinin nedeni, şiirin diğerlerine göre daha güçlü bir eser oluşudur. Yoksun şiirinin biçim ve içerik yönünden çözümlendiği bu çalışmada sanatçının geleneksel biçimcilik anlayışından çok özgün biçimciliği benimsediği; metnin, sözdizimi yönünden birleşen ikili birimlerin "yoksun" redifi ile birbirine bağlanmasıyla bütünleşik biçime sokulduğu gözlemlenir. Yalın bir söyleyişin benimsendiği şiirde gündelik yaşantının değişik anlarında yokluğu hissedilen nesnenin özünde uyandırdığı "hüzün" ana temi oluşturur. Yoğun ve uzun süreli bir geçmiş ortak yaşantı uzun süren bir ayrılığa dönüşmüş; bu ayrılık, öznenin bütün yaşantısında kalıcı bir etki bırakmıştır. Yokluğun, eksikliğin derinden hissedilmesi özlem duygusunun yansıtılmasıdır. Metnin özgün biçimi ve içeriğin alışılmış söylemlerin ötesinde bir yalınlıkla ifadesi Alev Alatlı'nın şiir söyleme yetisine sahip bir sanatçı olduğunu gösterir niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Alev Alatlı, şiir, metin tahlili/çözümlemesi

Analysing Alev Alatlı's poem 'Yoksun

Abstract: This article, which is produced from our doctoral thesis study on the life and works of Alev Alatlı, who is famous for her intellectual identity and a productive novelist, has analyzed the artist's poem titled Yoksun. The reason for choosing this text, which is one of Alatlı's poems collected in a small booklet titled September 1998, is that the poem is a stronger work than the others. In this study, where the poem Yoksun is analyzed in terms of form and content, it is observed that the artist adopts an original formalism rather than a traditional formalism; the text is given an integrated form by connecting the binary units that are combined in terms of syntax with the redif "yoksun". In the poem, where a simple expression is adopted, the "sadness" evoked in the subject by the object whose absence is felt at different moments of daily life constitutes the main theme. An intense and long-term past common experience has turned into a long-lasting separation; this separation has left a permanent effect on the subject's entire life. Feeling absence and deficiency deeply is a reflection of the feeling of longing. The original form of the text and the simplicity of the content beyond the usual discourses show that Alev Alatlı is an artist with the ability to write poetry.

Key Words: Alev Alatlı, Poem, Text Analysis

¹ Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Kayseri, merveeleblebici@hotmail.com, Orcid: 0000-0003-3031-9920

² Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kayseri, mumtazs@erciyes.edu.tr, Orcid: 0000-0003-1701-5084

Giriş

Türk romanının 1980 sonrası sürecinin önde gelen isimlerinden biri olan Alev Alatlının “Eylül 1998” (Atlalı, 1998) başlıklı eserinde düzyazı anlatılarla birleştirilmiş şiirlere yer verilmiştir. Bu şiirler üzerinde şimdiye kadar herhangi bir akademik çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmada, adı geçen eserdeki bağımsız metinlerden biri olan *Yoksun* başlıklı şiirin biçim ve içerik çözümlemesi yapılmıştır.

Edebiyat biliminin kollarından biri olan “metin tahlili” Prof. Mehmet Kaplan’ın *Şiir Tahlilleri 1* (1954), *Şiir Tahlilleri 2* (1965) ve *Hikâye Tahlilleri* (1979) çalışmalarından bu yana gittikçe yaygınlaşmış ve çeşitlenmiş; “pozitivist”, “psikanalitik” “yapısalcı” (Aytaç, 2009, s. 97-104) gibi çok sayıda yöntem geliştirilmiştir. Bu çalışmada “şiir tahlili” söz grubunu karşılamak üzere “şiir çözümlemesi” ifadesi seçilmiş; söz konusu metnin bileşenleri biçim ve içerik yönünden incelenmiştir. Çözümlemede yapısalcı inceleme yönteminin “metni, metin dışı öğelerden bağımsız bir bütün” olarak değerlendirme yaklaşımı benimsenmiştir. İnceleme konusu şiir aşağıda verilmiştir:

Yoksun.

*Sofra kurmak gelmedi içimden
Akşam yemeğe yoksun.
Itır sulamak gelmedi içimden
Fesleğende yoksun.
Perde yerinden çıkmış düzeltmedim.
Bahçede yoksun.
Rakı bumburuş olmuş,
Pafuli’de yoksun.
Postanede jeton bitmiş,
Telefonda yoksun.
Papuçlarım çamura gömüldü,
Koruda da yoksun.
Çay pahalanmış, demi kaçmış,
Ortaköy’de yoksun.
Değirmenin suyu kurumuş,
Şile’de yoksun.
Cemre havaya düştü,
Tomurcukta yoksun.
İncirler ısındı, kızılıcık reçellik
Asmada yoksun.
Yeni şiirlere de baktım, eski türkülere de
Nâzım’da yoksun.
Savrulana da baktım, ufku dışına da,
Neruda’da yoksun.
Karayel ölüleri kaldırdı,
Yatakta yoksun.
Sarıldım, öptüm, kokladım,
Kızımın saçında bile yoksun.*

76 ve 98 Var-Yok (Atlalı, 1998, s. 13)

1. *Yoksun* Şiirinin Biçimsel Çözümlemesi

Güzellik, biçimin ve özün/içeriğin ayrı ayrı ya da birlikte öznde beğenme/hoşlanma duygusu yaratan olgusal durumdur. Resim, müzik, heykel, mimarî ve edebiyat bu ilkeyi gözetken temel güzel sanatlardır. Edebiyat sanatının kolları arasında başlangıçtan beri biçim güzelliğinin en çok önemsendiği tür, şiir olmuştur. Olasıdır ki, ilk ozanlar/şairler gündelik konuşma dilinin sıradanlığının üzerinde bir etki yaratmak için sözü güzelleştirmek amacıyla şiiri yaratmış olsunlar. Bunun sağlanması için de söze “sıra dışı” bir biçim verme yoluna gidilmiş görünüyor. Çağlar boyunca şiirdeki çok yönlü evrilmeler bu sıra dışı biçim niteliğine dokunamamış; “şiiri düzyazıya yaklaştırma” çabaları ancak sınırlı bir uygulama olmuştur. Dolayısıyla “her nazım şiir değilse” de “şiir olmanın temel koşulu nazım olmaktır” ilkesinden vazgeçilememiştir. (Sarıççek, 2018, s. 22-23)

“Sıra dışı biçim”in ilk adımı “dize/mısra” oluşturmaktır. İdeal anlamda dize, “hiçbir sözcüğün çıkarılamayacağı; hiçbir sözcük ilavesine ihtiyaç duymayan ve hiçbir sözcüğün yerinin değiştirilemeyeceği yekpare ahenk olan bir birliktir.” (Sarıççek, 2018, s. 73) Buna karşılık her şairin bu ilkeye tamamen bağlı kaldığı söylenemez. İnceleme konusu olan *Yoksun* şiirine bu açıdan bakılırsa şu tespitlerde bulunulabilir:

Öncelikle dizelerin biçimsel oluşumuna baktığımızda şiirdeki bütün dizelerin, sözdizimsel bakımdan anlam bütünlüğü sağlanmış söz öbeklerinden, yani tümcelerden oluştuğu görülür. Bu yönden Divan ve Halk şiirlerindeki anlayışla örtüşür. Örneğin, Neşatî’nin “bile redifli gazeli”ndeki “Gittin amma ki kodun hasret ile cânı bile/İstemem sensiz olan sohbet-i yarânı bile” ya da Âşık Seyrânî’nin “Eski libas gibi âşğın gönlü/Söküldükten sonra dikilmez imiş/Güzel sever isen gerdanı benli/Her güzelin kahır çekilmez imiş” dizeleri bu anlayışı yansıtır. Bununla birlikte *Yoksun* şiirindeki bütün dizeler yine gelenekte sık görülen ikili dizelerin sıralı ya da bağlı cümleler oluşturması anlayışıyla bağdaşır.

“Sofra kurmak gelmedi içimden
Akşam yemeğe yoksun.
İtirı sulamak gelmedi içimden,
Fesleğinde yoksun.”

Bu birleştirme biçimleri Tanzimat’ın ikinci kuşak şairleriyle birlikte şiirimizde görülmeye başlayan ve Cumhuriyet döneminde kökleşen “kırık mısra” anlayışını andırsa da her dizenin anlam bütünlüğü taşıması sebebiyle o tutumdan farklıdır.

Yoksun şiirine yukarıda tanımlanan “ideal dize” oluşturma yönünden bakıldığında ise şu tespitlerde bulunulabilir: Dizelerin hiçbirinde “dolgu” sözcüğe yer verilmemiştir. Bütün sözcükler anlam öbeğinin ayrılmaz bir parçası niteliğindedir. Beş kez kullanılan “de bağlacı” ile yine aynı işlevde bir kez kullanılmış “bile” dışında hiçbir bağlaca ve edata yer verilmemiş olması dikkat çekici bir özenli çabayı yansıttır.

*Papuçlarım çamura gömüldü,
Koruda da yoksun.*

*Yeni şiirlere de baktım, eski türkülere de
Nâzım'da yoksun.
Savrulana da baktım, ufkun dışına da,
Neruda'da yoksun.*

*Sarıldım, öptüm, kokladım,
Kızımın saçında bile yoksun.*

Alıntıda görüldüğü gibi *de bağlacı* kullanıldığı beş yerde de hem anlamı tamamlayıcı niteliktedir hem de söyleyiş güzelliği oluşturmaktadır. Son dizedeki *bile* bağlacı da aynı işlevleri yansıtmaktadır. Metnin tamamına yayılmış olan “sözcük israfından kaçınma” tutumu anlam eksikliğine ya da bulanıklığına yol açmamış; tam tersine akışkanlık oluşturmuştur. Bazı ikili dize kümelerinde anlam bulanıklığı varmış gibi bir izlenim oluşsa da dikkatin odaklandırılmasıyla bu durumun ortadan kalktığı ve şiirsel söyleyişin izin verdiği bir düzeyi yansıttığı anlaşılar. Örneğin *Yeni şiirlere de baktım, eski türkülere de/Nâzım'da yoksun*. Bu dizelerdeki anlam, düzyazıda ya da gündelik konuşmada şöyle ifade edilebilirdi: Yeni şiirlerde ve eski türkülerde senle ilişkili bir şey aradım bulamadım, bunun üzerine Nâzım'ın şiirlerine baktım ama onlarda da yoktu. Bu kadar çok sözle anlatılacak bir içeriği şiirsel söyleyişle böylesine kısaltabilmek bir ustalıktır. Bu tutum şiir boyunca sürdürülmüştür.

Dizelerdeki sözcük seçimi ve sıralaması lirizm (iç ahenk) yaratmanın belli başlı yollarından biridir. Sözcük seçiminde öncelik anlam güzelliği olmakla birlikte ses ahenginin gözetilmesi de ek bir güzellik yaratma yoludur. *Yoksun* şiirinde sözcük seçiminde gündelik konuşma dilinin söz varlığı esas alınmış olup yapay bir “şairanelik” arayışına girilmemiştir. Kısmen bu anlayışın dışındaymış izlenimi bırakan *Pafuli*, *Nâzım*, *Neruda* sözcükleri “seçkinlik” arayışı değil belirli bir toplumsal ve kültürel çevrede çağrışım yapabilecek ifadeler olarak görülmelidir.

Dizelerdeki sözcük sıralamasında da doğal söyleyişin yalınlığı esas alınmıştır. Bütün dizelerde gözlemlenen bu anlayışa örnek olarak “Perde yerinden çıkmış düzeltmedim/Bahçede yoksun.”, “Değirmenin suyu kurumuş,/Şile’de yoksun” dizeleri gösterilebilir. Bazı acemilik ürünü eserlerde karşılaşılan şairanelik yarattığı sanısıyla devrik cümleler oluşturma; söyleyişi parlak ama içeriği zayıf ifadelerin seçimi gibi yollara sapılmamıştır. Yalın, abartısız, eskilerin “sehl-i mümteni” dediği kolay söylenirmiş izlenimi bırakan ama sanıldığı gibi olmayan bir sözdizimi seçimi yapılmıştır. Büyük ozan Yunus Emre’nin “Ete kemiğe büründüm/Yunus diye göründüm” dizeleri bu anlayışın en güzel örneklerindendir. “Değirmenin suyu kurumuş/Şile’de

yoksun/Cemre havaya düştü/Tomurcukta yoksun.” gibi dizelerdeki söyleyiş güzelliği dikkat çeker.

Özgün bir nazım biçimine sahip *Yoksun* şiiri yaklaşık iki dakikalık şiirsel okuma sürecine yayılmış 28 dizelik “ortalama uzunluk”ta bir metindir. Şiir, bir sahne sanatı olduğu için metnin hacim sorunsalı daima göz önünde tutulmuş bir konudur. Şiir tarihinin bizdeki ve Batı’daki en çok sevilen nazım biçimlerine bakılırsa (gazel, koşma, sone ve benzerleri) beş dakikayı aşmayan bir icra sürecine sahip metinlerin öne çıktığı görülür. Bu; ezberlenme, duygu yoğunluğunu kaybetmeden icra etme ve dinlenebilme kaygısıyla ilişkilidir. Atlatlı da bu metinde böyle bir seçim yapmıştır.

Nazım biçimleri, düzenlenme koşulları bakımından güzellik duygusu uyandırma gizilgücüne (potansiyeline) sahiptir. Bu durum biçim ve içerik öğelerinin birlikte oluşturacakları ritimle/ahenk ilişkileridir. *Yoksun* her iki yönden bütünleştirilmiş ikili birimlerin yukarıdan aşağıya akışından oluşturulmuştur. İkili birimler ise bir yandan sıralı cümleler biçiminde birbirine bağlanırken diğer yandan şiirin başlığı olan *yoksun* sözcüğü çapraz biçimde düzenli olarak tekrar edilerek biçimsel bütünleşme sağlanmıştır. Burada küçük bir ayrıntıyı da vermek gerekir. Dize sonlarındaki aynı anlamdaki sözcük tekrarları gelenekte redif olarak adlandırılır. Ancak teknik olarak redifin olabilmesi için ondan önce kafiye bulunması zorunludur. Burada geleneğe aykırı düşen durum düzenli olarak kafiye yer verilmemiş olmasıdır. *Yemek, fesleğen, bahçe, Pafuli, telefon, Şile, koru, Ortaköy, tomurcuk, asma, Nâzım, Neruda, yatak ve saç* sözcükleri bulunma hâli ekleri (-da/-de, -ta/te; sadece yemekte yaklaşma hâli eki -a/e kullanılmış) ile kullanılarak redif genişletilmiş, onlardan önce ise kafiye yer verilmemiştir. Ahenk sağlayıcı diğer seslere de genişçe yer verilmiş olup bilhassa *yoksun*’un sürekli tekrarı sadece biçimsel değil, aynı zamanda içerikle ilgili bir seçim olmuştur.

Ölçü/vezin ve ses öğeleri aracılığıyla ahenk/ritim oluşturmak şiirde her zaman dikkate alınmıştır. Divan ve Halk şiiri geleneklerinde her iki öge de kalıplaşmış biçimleriyle karşımıza çıkarken yeni şiirde daha geniş bir anlayış benimsenmiştir. Bu çerçevede çağımızda hem kalıp hem de “serbest” biçimlerin kullanıldığı görülür. *Yoksun* şiirinde kalıp bir ölçü yoktur. Burada tartışılması gereken bir konuyu hatırlatalım. Kalıp ölçüsü olmayan “serbest” şiirlerin “ölçsüz” olduğu gibi yerleşik bir kanaat var. Ancak bu doğru bir bilgi değildir. Şöyle ki; ölçü tek dize ile ilişkilidir; dizede aranır. Aruz ölçüsünde uzun-kısa hece akışına göre; hece ölçüsünde ise hecelerin sayısal kümelenmesine göre belirlenmiş kalıplar vardır. Örneğin “fâilâtün/fâilâtün/failâtün/fâilün” dizisi hecelerin uzunluk-kısalık bakımından sıralanmasına getirilmiş bir sınırlamadır. Hece ölçüsünde ise 6+5, 4+4, 3+4, 7+7 gibi düzenlemeler esas alınır.

Öte yandan her iki gelenek açısından da bütün dizelerin aynı akış düzeninde olması beklenir. Böylece hem yatay hem de dikey sabit bir ritim ortaya çıkar. Kalıp denilen yapı budur. Ancak, şiirin doğasına dönülecek olursa esas olan, sözün ölçülü olması, biçim ve anlam bakımından ahenk uyandıracak bir biçimde söylenmesidir. Bu durumda bilinen kalıpların dışında da söz söylemenin ölçüsüz olmayacağı açıktır. O hâlde “serbest”lik ölçsüzlük değil, her bir dizeye özgü bir akış biçimi oluşturmak demektir.

Yoksun şiirinde kalıp bir ölçü kullanılmamıştır. Ancak sözün ritmik akış içerdiği; dizelerin buna göre düzenlendiği açıktır. “Sofra kurmak gelmedi içimden” dizesinde kelimelerin yerlerini belirleyen etken ritimdir. Sözcüklerin hepsinin yerini değiştirerek söylemek mümkündür. “İçimden gelmedi sofra kurmak”; “Gelmedi içimden sofra kurmak” “İçimden sofra kurmak gelmedi”; “Gelmedi sofra kurmak içimden” ve diğer birleştirme biçimleri olabilirdi ancak bunların yerine şiirdeki biçimiyle en güzel söyleyiş yakalanmıştır. Dizedeki akış kesintisizdir ve dize boyunca yükseliş ya da düşüş söz konusu değildir. Ancak anlam yönünden bu dizeye bağlı olan bir sonraki “Akşam yemeğe yoksun” dizesine kısa bir kesinti ile bağlanır. Bu ikinci dizede akış kesintilidir. “Akşam” sözünden sonra anlık bir kesinti olur sonra düşerek devam eder. Bu dalgalanmalar şiir boyunca süregider ve ahenkli bir yapı ortaya çıkar.

Yoksun’daki ses ahengi ölçüye göre çok daha güçlüdür. Ses, hece ve kelime tekrarları bütün şiiri kaplar. *Yoksun* ve *gelmedi*, *içimden* sözcüklerinin, *de* bağlaçlarının, *de* ve *me* hecelerinin, *k* ve *p* seslerinin tekrarları ile hareketli bir ritim oluşturulur. Bu düzenleme yapılırken geleneksel “kafiye kalıpları”ndan uzak durulur.

2. *Yoksun* Şiirinin İçerik Çözümlemesi

Şiirin ana temi özlem duygusudur. Duygunun ortaya çıkışı şöyle öyküleştirilir: Akşam yemeği vaktidir; anlatıcı özne, sofra kurma isteği duymaz. Çünkü kim ya da ne olduğu açıkça söylenmeyen bir nesnenin yokluğu onu isteksizleştirmiştir. Bunun üzerine özne, önce evin içindeki ıtır ve fesleğen çiçeklerine bakar; sulanma ihtiyaçları olduğunu fark eder ama yapmak istemez. Sonra perdenin yerinden çıktığını görür; düzeltmek yerine perdenin aralığından bahçeye göz atmayı seçer. Bunları yapmasının nedeni özleminin bu nesnelerle bir bağının olmasıdır. Ancak onlarla kurduğu bu iletişimlerden bir sonuç alamayınca bir köşeye çekilip uzak hatıralara doğru içsel bir yolculuğa çıkan özne, özlediği kişiyle birlikte rakı içtikleri Pafuli lokantasını; gezmeye gittikleri Kuru’da çamura gömülen ayakkabılarını; Şile’deki suyu kurumuş değirmeni; cemrenin havaya düştüğü ilkbahar günlerini; incirlerin, kızılıcaların, üzümünün olduğu yaz ve sonbahar mevsimlerini hayal eder. Bu anılar da onu

dinginleştirmeyince Nâzım Hikmet'ten ve Pablo Neruda'dan şiirler okur; türküler dinler; yatağa girer ve karayel soğukluğunu hissederek son bir umutla kızının saçlarını koklar; aradığı orada da yoktur.

Öznenin özlediği varlık büyük olasılıkla ayrılmış olduğu eşidir. Şiirin sonundaki “Kızımın saçlarında yoksun” dizesinden yola çıkılarak kızın ortak çocukları olduğu kanısına varılabilir. Özleyen, içinde bulunduğu akşam saatlerinde aniden özlem duygusuna kapılır; onun yanında olmasını ister ama bu olanaklı değildir. Bu nedenle ortak yaşantıdan geriye kalmış olan eşyalar, nesneler ve doğa öğeleri aracılığıyla bir bağ kurmaya çalışır. Bunda başarılı olamayınca hayal dünyasına sığınsa da duyduğu derin arzuyu gideremez. Şiirin içeriğindeki tüm öğeler öznenin bilinci ile sınırlıdır. Bilincin işleyiş sürecinin aşamaları olan duyum, düşünce, duygu ve sezgi açılarından bakıldığında şu verilere ulaşılabilir: Öznede açlık dürtüsü ya da alışkanlıkla sofraya kurma düşüncesi uyanır ancak duygu onu bastırır; sonra duyular harekete geçer. En baskın olan görme duyusudur. Koku, tat, işitme ve dokunma duyuları ara ara ona eşlik ederler. Öznenin bilinci iki sürece odaklanır: duyum ve duygu. Düşünce ve sezginin işlevsel kullanılmaması içeriğin zenginleşmesini engellediği gibi kavrayışı da kolaylaştırır. Şöyle ki, duygular hemen her zaman bir karmaşa içinde belirirler. Örneğin, özlem duygusu yalnızlık, ayrılık ve benzeri; ölüm duygusu, korku, özlem ve benzeri duygularla iç içe gelirler. Ancak bunun ayırdına varabilmek genellikle bir düşünsel irdeleme ya da düşüncenin daha ileri bir boyutu olan sezgi ile mümkün olur. Burada bilincin bunlardan kaçışı özlem duygusunun açık ve yalın bir biçimde yansıtılmasının yolunu açmıştır.

Duyguyu aktarma yolu olarak hayalî öğelere başvurulur. Bunlar uzamla (mekânla) ilgili öğeler olmakla birlikte betimleyici bir tutumla yansıtılmaz, canlandırma yapılırlar. Örneğin “İtırı sulamak gelmedi içimden/Fesleğinde yoksun/Perde yerinden çıkmış, düzeltmedim/Bahçede yoksun” dizelerinde ıtır, fesleğen, perde ve bahçe gibi görsel öğeler, eylemler bağlamında anılır. Böylece durağan bir dekor yerine canlı hayaller oluşturulur. Bu hayaller kimi zaman imgeleşir. “Değirmenin suyu kurumuş/Şile’de yoksun/Cemre havaya düştü/Tomurcukta yoksun/İncirler ısındı, kızılıklık reçellik/Asmada yoksun” dizleri canlı bir kır hayatının zengin çağrışımlarını getirir. Özne bu hayatın içinde acısını içine gömmüş, hüznü bir arayıcı gibi dolaşır. Şiirin sonuna doğru acı derinleşir ve ölüm trajedisine dönüşür. Yalnız girilen yatağın karayel soğukluğu ölüme eşittir. Böylece uzam öğeleri insana gidişin yolu olur.

Sonuç

Sanat çalışmalarını roman türünde yoğunlaştırmış olan Alev Alatl, tek kitapta toplanmış şiir külliyyatıyla güçlü bir şair izlenimi bırakmaz. Eylül 1998 başlığıyla kitaplaştırılmış bu şiirler bağımsız metinler olmaktan çok düzyazı anlatılarla bütünleştirilmiştir. Alev Alatl ile ilgili yapılmış olan akademik çalışmalarda şiirlerin incelenmemesi bir eksikliktir. Tarafımızdan hazırlanmış olan tezde bu eksiklik giderilmiş ve şiirler de inceleme konusu olmuştur. O çalışmadan üretilen bu makalede *Yoksun* şiirinin biçim ve içerik incelemesi yapılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

Şiir kendine özgü bir biçim düzenlemesine sahiptir. Kafiye/redif düzenlemesi bakımından mesnevi biçimini hatırlatan ikili kümelenmelerle tek düze bir akış sağlanmıştır. Dizelerde bilinen bir ölçü ile kullanılmamasına karşılık canlı ve değişken bir ahenk oluşturulmuştur. Herhangi bir geleneksel biçim düzenlemesi olmasa da biçim güzelliğini önemseyen bir tutum gözlemlenmektedir.

Şiirin içeriği duygu, düşünce ve hayal öğelerinin bir arada kullanılmasıyla oluşturulmuş “özlem” duygusuna odaklıdır. Eşinden ayrılmış bir öznenin feryat figan etmeden olgunlukla katlandığı bir ayrılığın acısını dindirmek için hatıralarına sığınması söz konusudur.

Genişletilmiş Özet

Sanatçı Alev Alatl’ın yaygın bilinen yönü romancılığıdır. Buna karşın, onun az sayıdaki şiir külliyyatının toplandığı bir de şiir kitabı vardır. *Eylül 1998* başlıklı bu eserde şiirler, aralarına serpiştirilmiş küçük anlatılarla birleştirilmiştir. Bu şiirler hacim bakımından en küçüğü iki dizelik değişken büyüklüklerdeki metinlerden oluşmaktadır. Anlatılarla aralarında bağ kurulsa da bu şiirler aynı zamanda bağımsız ve tek başlarına bütünlük oluşturacak niteliktedir. Bu metinlerden biri *Yoksun* başlığını taşır. Bu çalışma, adı geçen şiirin biçim ve içerik yönünden incelenmesini içerir.

Edebiyat biliminin kollarından biri olan metin çözümlemesi edebî eserlerin oluşum biçimlerini ve estetik değerlerinin nasıl ortaya çıktığını kavramaya yönelik bilimsel bir etkinliktir. Türkçede Prof. Dr. Mehmet Kaplan’la başlamış olan “metin tahlili” çalışmaları günümüzde oldukça zenginleşmiştir. Bu çalışmalar yürütülürken kullanılabilecek çok sayıda yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemler kabaca “esere”, “yazara” ve “okura” yönelik yöntemler biçiminde öbeklendirilir. Bu çalışmada bu yöntemlerden biri olan “esere yönelik inceleme” anlayışı benimsenmiş; eser dışı etkenler dikkate alınmamıştır. Çözümleme sonucunda şu bulgular elde edilmiştir:

Yoksun başlıklı şiir biçim estetiğinin önemsendiği bir metindir. Biçim estetiği diğer güzel sanatlarda olduğu gibi edebiyat sanatında da vazgeçilmez bir yöndür. Şiir ise edebiyat sanatlarında biçim güzelliğinin en çok önemsendiği tür olmuştur. Biçim güzelliğinin birinci ögesi nazım biçimi; bir başka deyişle kompozisyonudur. Gelenekte bu düzenlemeler özel adlandırmalarla anılırlar. Koşma, tuyuğ, mani, gazel, kaside, rubai, sone gibi biçimler kendine özgü kalıpları olan nazım biçimleridir. Buna karşılık hem Batı hem de Türk edebiyatlarında bu kalıpların dışına çıkan özgün nazım biçimleri geliştirilmiştir. Bu biçimler sadece bir şiire özgü düzenlemelerdir. *Yoksun* başlıklı şiirde nazım biçimi düzenlemesi yapılırken özgün bir tutum benimsenmiştir. Geleneksel nazım biçimlerinden yararlanılmamış; metnin iç dinamiklerinin belirlediği bir düzenleme yapılmıştır. Bu bağlamda, bütün metnin yapısal birliğini esas alan “bütün güzelliği” oluşturma anlayışı benimsenmiştir. Ancak güzellik amacı güden her yapıda olduğu gibi bu şiirde de, birlik, kendisini oluşturan parçaların ahenkli bütünleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, biçim ve içerik bakımından birleştirilmiş iki dizelik kümeler şiir boyunca tekrar edilmiştir. Bu kümeler sözdizimi, anlam ve ahenk yönünden iç bütünlük oluşturacak yapıdadır. Bu ikili parçaları bağlayıcı öge “yoksun” sözcüğü olmuştur. Bu sözcük istisnasız bütün ikili yapıların sonunda tekrar edilmiştir. Bu kullanım, bilinen anlamıyla “redif” kavramını karşılar. Ancak bu şiirde redif yapımı konusunda gelenekle bağdaşmayan bir tutum da gözlemlenir. Redif “kafiyeden sonra gelen” ses benzerliğidir; burada bu esasa uyulmamış; “kafiyesiz redif” yapma yoluna gidilmiştir. Bazı ikili kümlerde redif daha çok kelime ve ses tekrarı ile genişletilmiş; ses ahengi de zenginleştirilmiştir. Kompozisyonun bu akışkanlığı yukarıdan aşağıya tek düze bir ahengi yansıtır. Dizelerin uzunluklarındaki değişkenlikler bu tek düzeliği kısmen kırsa da genel yapıyı değiştirmez.

Nazım biçimi oluşturulurken metin hacmi de göz önünde tutulan bir olgudur. Batı edebiyatlarında da Türk edebiyatında da şiiriyet değeri yüksek “lirik” metinler genellikle “ortalama” bir büyüklükte olmuştur. Koşma, gazel, şarkı, sone gibi çok sevilen biçimler yirmi-otuz dize dolayında bir hacme sahiptir. Doğasında sahne sanatı olma niteliği taşıyan şiirde bu durum şu bakımlardan önem taşır. Öncelikle, sahnede okuyanın ezberleyebileceği uzunluk tercih gereğesidir. İkinci olarak okuyanın dikkati ve duygu yoğunluğu kaybolmamalıdır. Son olarak da dinleyicinin dikkatinin uyanık kalması ve duygu yoğunluğunu koruması bakımlarından ortalama uzunluk birkaç dakikalık bir okunma süreci anlamına gelir. *Yoksun* başlıklı şiir yirmi sekiz dizelik bir yapıyla bu esasların gözetildiği izlenimi bırakır.

Yoksun başlıklı şiirde geleneksel “mısracılık” anlayışı benimsenmemiştir. Mısracılık kavramı ile kastedilen şudur: Sözcük seçimi ve sıralaması bakımından özen gösterilmiş ideal bir yapı

oluşturmak. Bu yapılarda herhangi bir değişiklik yapılması şiiriyet bakımından mümkün değildir; çünkü olabilecek tüm ihtimaller denenmiş ve en güzeli bulunmuştur varsayılır. Bu tutum lirizmin temel koşuldur. Diğer yandan Divan ve Halk şiiri geleneklerimizde dize oluşturulurken satır-dize denkliği gözetilir. Bu her satırın anlam ve biçim yönünden tamamlanmış bir “birlik” oluşturması demektir. Modern Türk şiirinde bu anlayışa bağlı kalınmamış; değişik düzenlemeler görülmüştür. *Yoksun* başlıklı şiirinde modern tutuma bağlı kalınmış; ikili satırlardan bir birlik oluşturmuştur. Buna karşılık sözcük seçimi ve sıralaması bakımından özenli davranılmış; iç ahenk yaratma çabası güdülmüştür.

Yoksun başlıklı şiirin içeriği “özlem” ana temi çevresinde hüznün, aşk, yalnızlık, ölüm duygularının aktarıldığı bir anlam dünyasını yansıtır. Muhatabının hayallerini harekete geçiren iç ve dış mekân öğeleri birer duygu aktarım aracı olarak kullanılır. Öznenin ağır bir hüznün dalgası altında boğuşmasına rağmen bilincinin açık olduğu; bilinçaltının karanlık dehlizlerine girilmediği gözlemlenir. Öznenin, yokluğunu hissettiği sevdiği ile yaşadıkları ortak geçmişi hatırlaması, bilincin “hafıza” işlevinin diriliğiyle ilişkilidir.

Alev Alatlının eserleri ile ilgili yapılmış olan bilimsel çalışmalarda onun şairliğinin dikkate alınmamış olması “Alev Alatlının monografisi” bakımından bir eksikliktir. *Yoksun* başlıklı şiiri ile ilgili yapılan bu çözümleme bu eksikliğin giderilmesi yolunda bir adım olabilir.

Kaynakça

- Aytaç, G. (2009). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say Yayınları
- Kaplan, M. (1954). *Şiir Tahlilleri 1 Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kadar*. İstanbul: Dergâh Yayınları
- Kaplan, M. (1965). *Şiir Tahlilleri 2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*. İstanbul: Dergâh Yayınları
- Kaplan, M. (1979). *Hikâye Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları
- Sarıçiçek, M. (2018). *Şair Sezen Aksu Müziğin Gölgesindeki Şiir*. Kayseri: Kimlik Yayınları

Extended Abstract

The most widely known aspect of artist Alev Alatlı is her novel writing. However, she also has a poetry book in which her limited number of poetry collections are collected. In this work titled Eylül 1998, the poems are combined with small narratives interspersed between them. These poems consist of texts of variable sizes, the smallest of which is two lines in terms of volume. Although they are connected with the narratives, these poems are also independent and capable of forming a whole on their own. One of these texts is titled Yoksun. This study includes the examination of the aforementioned poem in terms of form and content.

Text analysis, which is one of the branches of literature science, is a scientific activity aimed at understanding the formation forms of literary works and how their aesthetic values emerge. The “text analysis” studies that started with Prof. Dr. Mehmet Kaplan in Turkish have become quite rich today. There are many methods that can be used while conducting these studies. These methods are roughly grouped as methods for the “work”, “author” and “reader”. In this study, one of these methods, the “work-oriented analysis” approach, was adopted; factors other than the work were not taken into consideration. The following findings were obtained as a result of the analysis: The poem titled Yoksun is a text in which formal aesthetics are important. Form aesthetics is an indispensable aspect in literary art as in other fine arts. Poetry has become the genre in which formal beauty is most important in literary arts. The first element of formal beauty is the verse form; in other words, composition. In tradition, these arrangements are referred to with special names. Forms such as koşma, tuyuğ, mani, gazel, kaside, rubai, sonnet are verse forms with their own unique patterns. On the other hand, original verse forms that go beyond these patterns have been developed in both Western and Turkish literatures. These forms are arrangements specific to only one poem. An original attitude was adopted while making the verse form arrangement in the poem titled Yoksun. Traditional verse forms were not utilized; an arrangement determined by the internal dynamics of the text was made. In this context, the concept of creating “total beauty” based on the structural unity of the entire text has been adopted. However, as in every structure aiming at beauty, unity has emerged in this poem through the harmonious integration of its constituent parts. In this context, two-line clusters combined in terms of form and content have been repeated throughout the poem. These clusters have a structure that will create internal integrity in terms of syntax, meaning and harmony. The connecting element of these binary parts has been the word “deprived”. This word has been repeated at the end of all binary structures without exception. This usage corresponds to the concept of “redif” in its known meaning. However, an attitude that is not

compatible with tradition is also observed in this poem regarding the construction of redif. Redif is the similarity of sound that “comes after rhyme”; this principle has not been followed here; “rhymeless redif” has been used. In some binary clusters, redif has been expanded with more word and sound repetition; sound harmony has also been enriched. This fluidity of the composition reflects a uniform harmony from top to bottom. Although the variations in the length of the lines partially break this monotony, they do not change the general structure.

The volume of the text is also a fact that is taken into consideration when creating the verse form. In both Western and Turkish literature, “lyrical” texts with high poetic value have generally been of an “average” size. Much-loved forms such as *koşma*, *gazel*, song, and sonnet have a volume of around twenty to thirty lines. This situation is important in poetry, which is inherently a stage art, in the following respects. First of all, the length that the reader can memorize on stage is the reason for preference. Secondly, the reader’s attention and emotional intensity should not be lost. Finally, the average length means a reading process of a few minutes in terms of keeping the listener’s attention alert and maintaining emotional intensity. The poem titled *Yoksun* leaves the impression that these principles are observed with its twenty-eight-line structure.

The traditional “verse-writing” approach has not been adopted in the poem titled *Yoksun*. What is meant by the concept of verse-writing is as follows: Creating an ideal structure in which care is taken in terms of word selection and order. It is not possible to make any changes in these structures in terms of poetry; because it is assumed that all possible possibilities have been tried and the most beautiful one has been found. This attitude is the basic condition of lyricism. On the other hand, in our *Divan* and *Folk* poetry traditions, line-to-line equivalence is observed when creating a line. This meant that each line formed a complete “unity” in terms of meaning and form. This understanding was not adhered to in modern Turkish poetry; different arrangements were seen. In his poem titled *Yoksun*, the modern attitude was adhered to; he created a unity from double lines. On the other hand, he was careful in terms of word selection and order; an effort was made to create internal harmony.

The content of the poem titled “deprived” reflects a world of meaning where feelings of sadness, love, loneliness, and death are conveyed around the main theme of “longing”. Interior and exterior elements that trigger the dreams of the addressee are used as a means of emotional transmission. It is observed that the subject is conscious despite struggling under a heavy wave of sadness; the dark corridors of the subconscious are not entered. The subject’s remembrance of the shared past with the beloved whose absence he feels is related to the vitality of the

“memory” function of consciousness. The fact that Alev Alatlı’s poetry has not been taken into consideration in scientific studies conducted on her works is a deficiency in terms of the “Alev Alatlı monograph”. This analysis of her poem titled Deprived may be a step towards eliminating this deficiency.